

Havaqatigiingniq Tuktuqariangani



*Inirhimaittuq Nunavunmi Tuktunik
Ihumaliurhimayuq Tunngavinga Maatsi 2010*



ᐱᐱᐱᐱᐱᐱᐱᐱ

Department of Environment

Havakviat Avatiliqiyikkut

Ministère de l'Environnement

Ukununa Makpigakkut

Nunavut Kavamat (Kavamat) hivulikpamik iliugainiaktut atugahuaktahanik hivunihami atugaghainik ihumaliugutihainik tuktukkutlu tapkualu inuit mihigiyutikaliktut tuktukkut Nunavunmi. Hanaliktilutigit ukuninga atugahuaktahamik, Kavamatkut ikayukuiyutikaktut Nunavummiunin, adlatlu ilitugiumayut tuktuniklu, meetiutikakniaktut tamaini Nunavunmi. Meetiutikaktinatik, Kavamatkut upalungaiyaktut inikhimaitumik makpigakhainik ukununa Nunavut Tuktunun Atugahuakluaktahamik makpigaliukhimaliktut tautuktipkainiakhugit inuit tamainun.

Atan'nguyap Uqautaa

Tuktu pilluarutigiyaa ukiuqtaqtup avatigiyaanut ikayuutauplutiklu nunap hunautainnik aallatqiinik. Tukturnu niqittianguyut, maniliurutauplutiklu pitquhikkullu atuqtait inuit Nunavunmi.

Inuit qauyimayatuqangit naunaqtunillu takuvagait tamarmik naunaipkaivaktuk amihuniit ikigliqattaarniillu tukturnu pitjutigiplugu tukturnu ilaunnit avatimingnut. Taimailiurniq aulayuittuq itjuhia qangaraalungmit. Qangannuaq kihimi inungnit akturnarniq tukturnu avatigiyaainnullu takunnaqhivalliauyuk. Tatja, amihuaryuit tukturnu Nunavunmi ikiglivallialiqturnu takuhimayamingnit titiraqhimayunit kingullirni ukiuni. Qanuriliurniit ikiglivallianiita naunaqtut kihimi ihumaalugiyaqaqtut qanuq ilauyaakhaanik inuit huliitjutainnik aktuqtautauyut hapkununga aallannguqtirinirnut.

Qangannuaq, amigaiqpalliauyullu uyarakhuiqtut havaktullu Nunavunmi, tukturnuqarnirni, ilaanilu tahapkunani tukturnu nurriviinni. Atauttikturnu, qaffinik tukturnupangniit qanurlu tukturnuhiurniit aallannguramik Nunavut inugiakhivalliangmat ukuallu nunallaani inuliqiniq, piyaulaaqtullu nutaannguqpalliauyut aallanngulirinialu maniliurahuarniup.

Tukturnu ikiglivalliangmata qauyimayatiklu akturutauyut tukturnuutauyut nunani qauyimattiaqtauhimanninmata, aktuqtaugamik nunamik aturnirmit, havakvigiyauirmit, tukturnuhiurniq munariyauhimanninnami, unalu akturniq hilaup aallannguqtirniit ikiglivalliahunngunaq, amigairunaiqhutik immaqaaq. Hapkuva tuhaqhimaplugit ihumagiyauyut naunarniillu tahamuuna, iharianaliqtuq nakuuyumik munarutikhamik tukturnunik.

Kangiqhimaplugu munariniq, atauttikturnu ikayuqhugillu maniliurutaunahuat inuliqinirnu, Kavamanga Nunavut hanahimayuq qanuriliurutikhamik aulapkaiaangani tukturnunik. Una *Takuyumayaa* Nunavunmi Tukturnunik Qanuriliurutikhaq, talvuuna taiyauniaqtuq Qanuriliurutikhamik, pihimayuq Nunavunmiut piimayaagut aanniannigittunik tukturnuqariangani niqikhanik talvalu tukturnuqariangani munarittiaqhimayuni nunanik atuqtut inuillu huliitjutainni. Una takuyumayaa avatiqaqtuq tamaanut itjuhiata pinahuaqtaanullu Nunavunmi Nunataarnikkut Angiqatigiigutip (NLCA) kangiqhimayaat iharianaqtuq uumayunik nunaniklu aulpkaitjutikhanik taimaa pihimayaangani uumayunit manililiurutaanut angunahuarutaanullu, piyakhaillu hivulliuyukhallu Inuit. Una takuyauyumayuq maliktaalu una *Tamapta 2009-2013*.

Qanuriliurutikhaq itjuhikhamik ihuaqhaihimayuq munariyaangani aulapkainiq tukturnukturnu Nunavunmi. Himmautiginnigataa amihuaryungnut kitunut pinahuaqtainnut, amigaiqhiinirnu nunamiklu aturnirkturnu pinahuaqtainnik. Qanuriliurutikhaq havaktuq iluani amirinirmik naunaiyaqhimayumik NLCA-mi,ilitariplugu ilauniat Inuit talvalu nakuuhinahuahugu inuit ilaunikhait ihumattiarnirnu tukturnunik munarinirmik. Kangiqhimayauyurlu munariyakhat

aulapkainianut tuktunik amihuaryungnik piyaillu Nunattiap, Manitoba, Saskatchewanlu.

Iluaniittuq Qanuriliurutimi hapkua *Ilaulluaqtut* ihumagiyauyuq iharianaqtuq nakuuyumik munariyaangani tuktunik. Hapkununga atuni, piyauyukhat naunaiqhimayut; piyakhait Kavamaat Nunavut tikittaangani naunaiqhimayut tikitakhatik. Ilaullauqtut ukua: 1) Akiliqtuiluni munarinirmik ilittuqhainirmiklu taimaa kangiqhiyakhat piyauyukhat ihumaliuriami talvaniittaangani; 2) Atauttimuklugit tamaita ilauyumayut pitjutigiplugit tuktut aulapkainianut ihuaqhiyaangani aulapkainikhaq; 3) Munarilugit akturiiit havakviuyunit inungnillu huliitjutainnit tuktunut nunagiyainnullu; unalu 4) Hanaluni naunaiyattiaqhimayumik atuqtakhap itjuhikhaanik maliktakhaanik ihumaliuliraangamik tuktunik aulapkainiagut; 5) Ikayurlugu atuqhimmaarniq tuktunik aularaanginnariangani.

Hivuniptingni, una qanuriliurutikhaq malingniaqtaat Kavamaata Nunavut tip tuktunik aulapkaigumik qanuq. Qangannguraangat, hivumuurniq atuliriangani nakuuyumiklu pihimayat pihimayatik talvuuna ihivriuqtauvangniaqtut unniqtaulutiklu tamainnut ilaayunut. Uvuuna taiamailiurnikkut, Qanuriliurutikhaq angiglivallianaqtuq ihuaqhaqattaqtauluni aallannguqtiqtunut malikhautiluni.

Anginiqarnia Tuktut

Tuktut anginiqarniriyayut amigaittunik pitjutiqaramik. Iluani Ukiuqtaqtup avatiata, ilaulluaqtut huraat ikayuutauyut maniqqamut. Atuqtaupluni, niqikhauyuq, ikayuutaupluni inuliqinirmik pitquhinullu hulilukaarutininik, maniliurutinullu ikayuutaupluni.

Maniliurahuarnikkut, nalaunnahuaqhimayut Nunavunmi Uumayuliqiyit Katimayiita angunahuaqtaunikkut ilittuqhainirmit naunaiqhimayut Inuit tuktutpaktut avatquplugit 24,500 tuktunik ukiumi atauhirmi, himmirumi niqikhanik akiqarniaqtuugaluaq imaa angiyumik \$22 miliat taalarmik.^{1,2} Ilagiplugu pitjutigiya niqikhaliqiniq, ilait huliitjutit aturnirmut tuktunik ukunatut niqiliurniq niuviqtauyukhanik, angunahuarutiniq, aquivigiyaunirlu hanaugaliurniq titirauyaliurnirlu ikayuutauvaktut Nunavut maniliurniagut. Kihimi, aularaanginnarluni, maniliurutikhaq tuktunit tatja hivunirmilu atuqtanik naunaiyaqtaqhuyuq. Tuktugiakhimmaaqqat Nunavunmi, atuqhimmaarniq tuktunik, tatja atuqtaptingnik aulanngilluni, piqarniaqtuq angiglivallianirmik nakuuqpiaqtumik.

Aturniq tuktunik ikayuutigivagaat ihumaqattiarnirmik inuuhiringnianullu Nunavunmiut. Tuktut aulayuittmik pinnarialingmiklu niqikhat niqauttiangugamik amigaittunut inungnut. Ahiagut, amigaittut inungnut pitquhinullu hulilukaarutauyut pitjutigiplugit tuktut inuuhiringnirmut turaangayut. Nunavunmiunut, tuktut pivalliatjutikhalgit angitqianik ukununga niqikhaliqiniup aallallu pivagaita. Pitjutigiyauyuq tuktunik ilagiyaa Inuit itjuhiata tuniyauhimayuq kingullirnit hivunikhaptingnut taimaa aulayuittuq qangaraalungmit. Anguniaqpaktait tuktut niqikhainnaunngittunik maniliurutainnaunngittumulluunniit. Amigaittut huliitjutauyut pitjutigiplugu angunahuarniq, ukunatut aullaarniq manirarmi, quviahuutillu inuillu katiplutik niriviat ilauyut tunihiyaangani pihimayaangailu qauyimayanik pitquhinik tuktuniklu. Hapkua huliitjutit katipkaqpagait ilagii, ayuiqhaqhugit inulrammiit pihimaplutiklu inuuhiringnaqtunik nuatqatigiiktamingnik.

Ayuqhautauvaktut

Aallannguqtirniat Qanurinniata Tuktut

Piqaqtuq avatquhimayungnaqhiyait 23nguyut amihuaryuit tuktut Nunavunmi anginiit aallatqiinguyut imaa amihuutqiat hannanik qanuq Peary Tuktuit pihuktut

¹ The Nunavut Wildlife Harvest Study: Final Report. 2004. Nunavut Wildlife Management Board. 822 pp.

² A more recent study, which focused only on the Beverly and Qamanirjuak herds found the net value of the annual caribou harvest to be approximately \$20 million (InterGroup Consultants Ltd. 2008). Of this \$20 million equivalent in harvest, Nunavut, Manitoba, Saskatchewan, and the Northwest territories accounted for \$11.8, \$3.8, \$3.4 and \$0.8 million, respectively.

manirarmi qikiqtainni Quullirmi Ukiuqtaqtumi ukununga amihuaryungnut tuktut atiqpaktut manirarmi Nunavunmi. Qauyimattianngitait qanuq anginiit amihuaryuit, humiinniit, ahinunngaunniit, nunagiyamini ihariagiyat, qanurlu aanniarutiqariangani qanurinniillu hapkua tuktut amihuaryuit aallatqiinguyut talvalu ilaani naunaqtut naunaiyaqhimainnamik. Una qauyimattiannginniq ihumaalugiyauyuq kangiqhiunainnapta qanuq amihuaryuit aallannguliqpangiangani akturnirlu inuit hilitjutainnit.

Tamarmik Inuit qauyimayatuqangit naunaqtuliqinirlu takuvagait talvuuna ilihimayut amihuaryuit tuktut amigaiqpiaqpaktut ilaani qakunnugraangat ilaanilu tuktuqquqhivakhuni avatimingnut piplutik. Hamna taimaittuq qangaraalungmit, ihumagiyauplunilu taimailivaktuq akturnianit hilaup tuktullu amigainnianit niqikhamingnut. Qangannuaq kihimi inungnit akturnianit tuktut amigainniit ukiumi aallannguqtitavagunnaqhiut. Tatja, amigaittut amihuaryuuyut tuktut Nunavunmi ikiglivallialiqut qaffiuniit ikiglivalliaplutik qangaraalungmit titiraqtauhimayunit. Qanurittuit hapkua ikiglivallianiita kangiqhimattiaqtauhimanngettut kihimi ihumaalugiyauyuq inungnit hilitjutainnit aallanngulirunnaqhiut.

Piyauynaittuuyunganqhiuq piumannaitturlu nutqaqtiplugu aulapkarungnairluguluunniit aallannguqtirniq inminik pihimayuq tuktugiaktillugu talvalu uukturumik taimailiurlutik ilainnik aulaniagut ahiruqtirutauniarunnaqhiut avatiptingnut. Inungnut Nunavunmiutanut, aulapkarahuangitait hapkua aallannguqtirniit avatipta kihimi malikhautiluni upalungaiyarluni tuktut ikiglikpata amigaiqqataluunniit. Kihimi, tatja ikiglivallianiit qaffiuniinnit qanuriinniillu ilaita tuktut ilaani akturnianit inuqarniup, hapkua huiltjutait munariyauyukhat taimaa amigiyaagani tuktut atuqtakhait hivuikhait Inuit. Taimaliurupta munarittiaqtakhavut tuktut Nunavunmi talvani aallannguqtirniirmi, kangiqhittiaruaqta hunanik aallannguqtirutaunyuk (aulahimanngettut inungnillu aktuqtauuyut), naunaiyarlugulu huna piyakhariyaqqut ikayurahuarlugit hapkua aallannguqtit.

Angiglivalliani Inungnit Akturnia Tuktunut Tuktullu Nunagiyainnut

Inuit aturnia tuktunik tuktullu nunagiyainnik angiglivalliauyuk aallannguliqhunilu. Kingullirmi ukiuni qanittuni, amigaiqpalliyut uyarakhiuqtut havakviuyullu Nunavunmi, nunagiyainni tuktut, ilaanilu tuktut nurriinni. Atauttikkut, tuktuhiurniq qanuriliurutillu aallannguqtut, takunnaqhipluni aallannguqpalliania inuuhiriyauyut. Nunavut inugikhivallialirami aturliramiklu aallangayunik, ukunatut hiqquqtutit hakugitqiat, qin'ngutilit, sikiituut, haattallu taktukhiutit, angunahuarniq ayurnaiqpallialiqtuq angunahuarnirlu tuktunik aktuqtautigiyaat tuktut. Talvalu, aturniq tuktunik aallannguqtuq taimani aturnianit pitquhituqatut niuvrutigiyauliqhutik aullaqtittinirmullu angunahuaqtunik.

Atuqhimmaarniq tuktunik nunagiyainniklu piumannaqtuq iharianaqhunilu pitquhinut, inuliqinirmut manilirutiginahuaqtanullu Nunavunmiunut. Inuit aturniat tuktullu nunagiyainnik amigaiqpalliangmat, kihimi, amirinnaqtullu taimalittut.

Tuktut ikilivalliangmata, akturniit havvakvigiyauyunit, munariyaunngittunik tuktuliqiniit, unalu akturniit hilaup aallannguqtirnianit, ingattautiginarungnaqhiyait ikiiglivallianiit utiqiffaarunaiqhuni. Talvannga, iharianaqhiuq nakuuyumik aulapkainirmik inuit huliitjutainnik mikhaagut tuktut pinngittaangani ihuittunik utiqiffaallaiqinnagulu akturnimit amihuayungnik; akturniit hivuranautauyut pitjutainnut tuktut Ukiuqtaqtup avatiani unalu aturniq hivunikhaptingnit Inungnit. Atauttikkut, hanmiyavullu qanuriliuqtakhaq kiglikhanik pinngittaangani aturniagut tuktunik nunagiyainnikluunniit ahiaguuqhimayut qakugu maniliurutiginahuaqtanut, inuliqinirmut pitquhiliqinianullu Inuit

Ilagiikhutik Piqutauyuq Ilagiikhutiklu Munariniq

Pilaarut aturiangani munariyaanganilu tuktunik nunagiyainniklu aviktuqpagaat amigaittut timiuyut inuillu. Iluani Nunavut munariniq aulapkaiyaangai piyaat amigaivyaktut kavamauyut, Inuit timigiyaita, nunaliqiyillu hilapta piqutaitigut katimayiuyut atuliqtauhimayuq ataani *NLCAkut*, ukuallu uumayuliqinikkut katimayiuyut Aviktuqhimayuni Uumayuliqiyit Katimayit (RWOnik taivagait) Anguniaqtillu Naniriaqtuqtillu Katimayit (HTO-kut). Atauttikkut, hapkua timiuyut munariyakhalgit nunanik aturiangani, avatipitingnik aktuqtaunianik qauyihainiarmik uumayuliqinirilu nunaptingni, aviktuqhimayuni, nunallaanullu ihuaqtunik. Pilaarut aturiangani tuktunik nunagiyainniklu piyauyut aallatqiinit ilautjutitqaqtunit inuillu havakviillu ilauplutik; Inuit, Inuit Nanminiriyaillu hivulliuplutik tahapkunangga.

Kavamanga Nunavut, ukunuuna *NLCA-kut* uvuunalu *Nunavut Uumayuliqiyitkut Maligaagut* maligaliuqhimayuq munaritjutikhanik tuktunik nunagiyainniklu Nunavunmi. Hapkua munairyauyukhat ilaqaqtut qauyihainirmik amirinirmiklu, anguniaqtunik munariluni, nunagiyainnik munariluni, aturiangani nunanik upalungaiyarniq avatinullu qanuq aktuqtauyaangata ihivriuqhiluni. Unalluaq, Kavamanga Nunavut havaqatigiyait Nunavunmi Uumayuliqiyitkut Katimayit (NWMB-mik taivagaat naittumi), pigilluaqhugu atuqtanut uumayuliqinirmut Nunavunmi, ilagiplugillu RWO-kut, HTO-kullu amiriyaangani tuktunik anguniaqtuutiniklu. Kavamanga Nunavut ilagiyait Nunavunmi Parnaiyit (NPCmik taiyait) ukuallu Nunavunmi Inuit Aktuqtauniarninginnut Ikayuuhiarutaulaarninginnullu Angirut (NIRB) aturiangani nunanik parnaiyarnikkut avatiliqinirmullu ihivriuqhinirmik mikhaagut tuktut. Pilluarutaa hapkua huliitjauyut tamaita uqariiqhimaniq piyakharlu havaqatiginiq Inungnik ilagiiklutik qauyihainirmut aulapkainikkullu piyait, katimaqatigiingniq ilagiikhutiklu ihumaliurniq, taiyauvaktuq ilagiikluni aulapkainirmik.

Ilait Nunavut tuktutait amihuayuit angitqiat hanguvaktut ilainnut aviktuqhimayunut nunaptingnnullu nunanut. Nunavunmi ittutut, tuktut nunagiyailu aktuqtauniaqtut inuit atuqtainit nunani tahamani ilautjutitqaqtunit. Munaruinahuarlugit hapkua aallanut nunanut hanguyut, Kavamanga Nunavut paannairyatiglu Nunavunmi havaqatigiyakhait aulapkaiyut ilautjutitqaqtullu

ukunani nunani nuatqatigiyamingni ihuitjutigiyaunnaittumik aturnikkut hapkuninnga nunap piqutainnik.

Ihumagiplugu hanguyut ahinut nunanut amigaittullu ilautjutilgit mikhaagu tuktut, takunnaqtuq ayuqhautauyuq hanmiyaat Kavamangata Nunavut paannariyatiklu nakuuyumik tutqikhailutik aturiangani tamarmik aulapkainirmiklu tuktunik nunagiyainniklu.

Naluqhautigiyauyut

Amigaittut naluqhautigiyauvaktut tuktukut qanuriliurutikhallu piyakhat munarinahuarlugit ayuqhautauvaktut uqautigihimayat tatpikani.

Taipkunani uumayuliqinirmut aulapkaiyinut, avatiliqinirmik munariyit nunaiklu parnaiyaiyit, naluqhautiqaqtut haokuninnga: tatjalu hivunikhaptingnilu aallannguqtirniit anginiata nurriniatalu ilaita tuktut tahapkualluat aktuutauyut aallannguqtiriyut; aturniq qayangnaqtunik nunagiyainnik; qanurinniit qaffiuniillu nunagiyainnik ikayuutigiyayunik tuktunik; qanuq angiyuq hapkua havavkvigiyayut aallallu aturniit nunanik aktuutigivaktait tuktunik; atauttimunngaqhimayut qanuriniit ilauqatigiingniillu aallatqit inuit hulilukaarutigiyait;piqariangata naunaitunik kiglikhautinik inuit akturnaqtuutigiyait ingattaqpallaaqqata utiqtiffaalaqqataluunniit.

Taipkunani anguniaqtunik munariyini angunahuaqtilu, naluqhautiqaqtut uvuuna qanuq angunahuarniq ilautigiya amigainniata tuktut. Haffuma naluqhautauyup pivagaat kangiqhahimanninnirmut qaffiuniagut, aallannguqtiquattarniit, qanurittuniklu anguniarniup. Kangiqhimattianginniq tuktut qanuriniinnik ayuqhautauvaktuq. Hamna tuhaqtakhaqanngitpat ayurnaqtuq ihivriuriangani akturnianik angunahuarniup tuktunik naunaiyarianganiluunniit aulapkaiaakhaanik atuqtakhanik.

Taipkunani piumayut havakvigiumaplugu Nunavunmi maniliurnianit naluqhautiqaqtut ihumagiyauyuqaqturlu hapkuninnga: humunngauyaakhaata qanurlu nunaliqiyaangani pihimaittumik qayangnaqtunik nunagiyayunik ihuililugilluunniit tuktut; qanuriliurutikhallu maligaliuqhimayukkullu ayuqhautauvaktut nuilutik; qanuq piyaangani tutqikhainirmik ihuaqtumiklu ihumaliuqtinit maligaliqiyinillu ilauyut ihivriuqhinirmut angiqtukhanullu havakvigiyayukhanik; maniliqitjutikhat havakvigiyayunit uyarakhiurvikhanit, nappaqtirinirlu aulanikkullu akikhat ihumagiplugu hilaryuami aallannguqattaqtut niuviqtuliqiniit.

Hapkua naluqhauyayut amirinaqhivaktut; amiriyakhat ihuamliuqhimayapta mikhaagut aturniq nunanik, avatiptingnik munariniq uumayuniklu ayuqhaqtinniaqtait manirliurahuarniit inuhiliqinirlu, mikhipkarlugu manirliurnia Nunavut, ihuittumik ikiglipkailuni inuit anguyakhainnik, ahiruqtirlugit utiffaalimaiqhutik nunagiyqinnik talvalu hivuuranaqtut ikiglinakhayut tuktut

qakugu. Ilanga ayuqhautigivaktaat Kavamangat Nuanvut paannariyatiklu mikhaagut tuktut una ihuaqhinahuarlugu naluqhautauvaktut amirilugillu amiriyakhat nakuuyunik aturlutik taimaa ihumaliuriami ihuaqtumik.

Ihariagiyauyut

Ayuqhautauvaktut naluqhautauyullu mikhaagut tuktunik aulapkainikkut Nunavummi munariyaulaaqtut uvuuna:

- Akiliqtuiluni qauyihainirmik munarinirmiklu piyaangani ihariagiyamik.
- Tutqikhainiq ilagiingnirlu maligaliuliqiyinit piqtuniklu atuqtunit.
- Atulirniq naunaiyattiaqhimayumik ihuaqtumiklu maligaliuqhimayumik atuqtakhaniklu.
- Ikayurluni iiraqtuqhimaittumik, ilautjutigiyauyumik, kangiqhinnaqtumik kiuyaulaaqtumiklu ihumaliurutuikhamik.
- Atulirluni qanuriliurutikhanik aulapkaiyaangani havakviuyukhanik aallallu piyaunahuaqtunut tuktut nunagiyainni, tahapkualluat kihimi qayangnaqtut aktuqtaugumik.
- Ikayurlugu aturniq tuktunik piqutauyunik havaqatigilugillu nunallaat tukuqqukhigaangat.

Anginia Pinahuaqtaalu Qanuriliurutikhap

Kiuplugit naunaiyaqhiamyuq iharigiyauyut, Kavamanga Nunavut hanayaa una inittiaqhimaittuq *Nunavunmi Tuktunik Qanuriliurutikhaq*. Una qanuriliurutikhaq pinahuaqtuq angiyumik itjuhikhamik aulapkariangani tuktunik munarinirmik Nunavunmi. Avatauyuq qanuriliurutikhaq tamatkiutihimayuq 23-nik amihuayungnik tuktunik Nunavunmi, ilagiplugit qungii. Qanuriliurutikhaq aulayuq malikhugu ilagiikhuni aulapkainiq uqautauhimayuq *NLC*Ami. Taimaa, nakuutjutikhaa piyauniaqtuq ilaunianik amigaittut timiuyut inuillu Nunavunmi. Ilait amihuaryuit hanguvakkamik Nunattiami, Manitoba, Saskatchewanmiluunniit, Qanuriliurutikhaq ihumaliuqhimayuq ihariagiyamik havaqatigiingnirmik nuatqatiptingnik nunani ahini ilaayunik tuktunik tammaqtailinikkut aulapkainikkullu.

Una qanuriliurutikhaq himminngtaa tuktunut nainaiqhimayunut aulapkainikkut pinahuaqtanut, amigaiqhirmimut pinahuaqtanut aturnirmulluunniit nunanik. Naunaiyattiaqhimayut aulapkainikkut pinahuaqtat naunaiyaqhimayunut amihuayungnut hivliuyukhanullu piyakhat piyaangani qanuriliurutikhanik uqaqhimayut uvani Qanuriliurutikhami hanayauniaqtut avaliiittukhat titiraqhimayut ihivriuqattaqtauyukhat qakunnguraangat Qanuriliurutikhamit.

Una Qanuriliurutikhaq qiniqhiayuq hanayaangani pikhamik taimaa tuktunik aulapkainirmik ihumaliurutit iniqpagait atuqhugit kangiqhitjutikhat nakuuyut munariyauhimaplutik ilauplutiklu hivunikhaliurutikhanut haputjinirmut. Taimaa uvani, pinahuaqtaat ihumaliurniq piyakhallu ikayuutaunahuaqtunik atuqhimmaarianganilu hivituyunik maniliurutikhanut, inuliqinirmut pitquhinullu aligiayainnik Inuit aallallu Nunavunmiut. Uvuuna qanuriliurutikhakut piyakhallu iluaniittut, pinahuaqtullu ilaupkariangani inuit talvalu nakuuyumik piyaangani tuktunik munariyaangani ilautquilutik, nakuuhilugit tuhaqattautigiigutit atuqhimmaarlugulu tamarmik kangiqhimayainnik.

Una qauriliurutikhaq ilaqaqtuq havaqatigiingnirmik paannariyaptingnik atuqtakhakut munariyaangani ihivriuqhinnikkullu tuniyaangani Kavamanga Nunavut ilautjutiqaqtullu kangiqhiyakhanik piyakhat pihimmaarianгани munarinirmik tuktunik qangaraalungmut.

Takuyayumayuq

Una *Nunavunmi Tuktunik Qanuriliurutikhaq* piyayuyq Nunavunmiut piumayaagut tuktunik amihuayungnik angunahuarianгани talvalu ilaulutik aulattiaqhimayuni nunani havaktuni aallanilu inuit huliitjutainni. Uvuuna qayagiplugu pinahuaqtaptigut, tuktuqainnarniaqtuq nuna nunalu taimaa tuktunik ikayurniaqhuni. Kihimi, munariniq tuktunik mikhipkalimaitaa Nunavutit maniliurutiginahuaqtait inuliqiniallu, tuktut uvani ilagamik.

Takuyayumayuq avatiliuyuyq iluaniittunik pinahuaqtaaniklu *Nunavunmi Nunataarnikkut Angiqatigiigutimi* (NLCA) una ilitarihimayaa iharianaqtuq qanuriliurutikhanik uumayunut nunanullu taimaa pihimayaangani piqutinit maniliurnirmik angunahuarnikkullu pilaarutainnik, aturuminaqtait hivulliyumayaillu Inuit. Taimailiurumik, ilitariyauhimayuq Inuit atuqpagait uumayuliqinikkut munariniat ikayuutauyut tammaqtailinianut uumayunik ahiruqtailiplugillu nunagiyait. Qanuriliurutikhaq ihuaqturlu Kavamangata Nunavut piyakhainnut taimaa amiriyaangani avatipitingnik uumayuniklu uqautigiyaahimayunik uvani *Tamapta 2009-2013*.

Hivunikhaliurutikhat

Hapkua hivunikhaliurutikhat aulapkarniaqtait munariniup tuktunik ihumaliurutinut Nunavunmi:

1. Inuit Nuatqatigiittiarniq Qauyimayatuqaillu:

Inuit nuatqatigiittiarniat qauyimayatuqaillu pitjutauyut munarinirmut uumayunik nunagiyainniklu Nunavunmi pilluarutikhaupltiklu uvunga qanuriliurutikhamut. Una *Uumayuliyiyitkut Maligaa* naunaiyaqhimayait hivunikhaliurutikhat ihumaliuqhimayaillu *Inuit Qaujimaajatuqangit* (IQ) ukua atuqtauyukhat

uumayuliqinirmut munarinirmik Nunavunmi. Hapkua hivunikhaliurutikhat atuqtauyhimayut aulapkaiyaangani hananianik uuma Qanuriliurutikhap ihumagilugillu atuliraangat hamna..

2. Qayagilugu Pinahuarniq:

Malikhgugu *Nunavunmi Uumayuliqinirmut Maligaq unalu NLCA*, taapkua nakuutqiat hailiyut tuhaqtakhat aulapkaiyukhat tuktunik munarinirmik ihumaliurutauyunik, qayagiyakhalik piliraanganik tuktunik tammaqtailinirmik unalu qayangnaqtuq tammaliqaata utiqiffaarnaittukkut. Naluqhautigiyauniq piyakhaunngittuugaluaq nutqaqtinnirmik qanuriliurutikhanik. Akhuuqtukhaugaluit kihimi ilihimangitavut ilihimayakharaluavut taimaa ilihimangitkupta naluqharnaqhivangmat.

3. Inuuhiringniat Inuit:

Tuktunik munariniq Nunavunmi imaittukhaugaluaq hivulliulutik ikayurniq atuqhimmaariangilu hivituyumik piyaangani inuliqiniq, maniliurahuarnialu pitquhiitigullu Inuit.

4. Atauttimunngarniq Inuit Qauyimayatuqainnik Naunaqtuliqinirmiklu:

Ihumaliurutit piyauniaqtut atauttimunngarlugit nakuutqiat tuhaqtakhat (naunaqtuliqinirlu Inuit qauyimayatuqaillu).

5. Ihumagiplugit Ingattaqpalliyut Aktuqtauniit:

Ingattaqpalliyut aktuqtauniit tamarmi inungnit inmingnillu aktuqtauniit ihumagiyauyukhat tuktunut ihumaliuliraangamik..

6. Ilinniarniq:

Pitjutauyuq aturiangani aliaginiq, ilinnahuarniq, tuhaqtattaqatigiingnirlu mikhaagu tuktut munariniallu.

Pitjutigilluaqtait Qanuriliurutikhap:

Qanuriliurutikhaq piqaqtuq tallimanik (5) pitjutigilluaqtakhanik atuni ilaqaqtut ukuningga tikinnahuaqtanik, atuqtakhanik uqaqhimayut pinahuaqtaniklu.

- 1. Qanuqtuurniq** (*Tuhaqtakhanik Qauyimayakhaniklu Piniq*): Piyukhaq nakuuyunik tuhaqtauyukhanik hailiyukhaqaqtukhaq aulapkainikkut ihumaliurutinut.
- 2. Piliriqatigiingniq** (*Havaqatigiingniq*): Ilaupkarlugit tamaita paannariiktut munariyumayaqaqtut tuktunik (ilagiplugu inungnut ilinniaqtuliqiniq).

3. ***Avatittinnik Kamatsiarniq (Avatiptingnik Amiriniq):*** Munairiniq aktuniinnik inuit huliitjutainnit tuktut nunagiyannut.
4. ***Aajiqatigiingiq (Ilagiikhutik Ihumaliurniq):*** Hanaluni atuqtakhat itjuhikhaanik ihumaliuriangani tuktut munariniagut.
5. ***Inuillu tuktullu:*** Ikayurlugu aturniq tuktunik aularaanginnariangani nakuuhinahuarlugulu pitjutigiyayuq inungnut tuktunullu.

Aulapkaitjutilluangit Tikinnahuaqtamiknik

1:0 Qanuqtuurniq (Information and Knowledge Acquisition)

Piliurninnga ihuatqiyayumik naunaitkutikhariyanganik Nunavuutim tuktut qaffiuyunik akhuurutauyuq. Tuktuit Nunavunmi naunaiqtauyut, ilaani, amigaittuni ukiunik, kihimi piqalluangittumik qaffiuyut naunaitkutingit kikliqarmallu munarhimmaarninga pipkaiyuq akhuurutauyunik aatlatqiinngit ilihimayaptikni tuktut qaffiuningit qanuritaakhangillu nunguttailinngillu. Unalu, ilihimayakhaq qanuritaakhanginnik akhuurutauyuq inuknik ilaupkainiqmut, atuliqtitaugiamilu inuknik ilauyukhanik tuktunik munarininnganik Nunavunmi.

Piqalluanginmat uuminnga naunaitkutamik kayumiiqtitpakpa Nunavut Kavamatkut ihivriuriami inuknik amihuangillu tuktunut aallanguqpallialimat avativut (ukunatut; hilaup aallanguqtitirinnga, akhaluutiryuat havaliqpiaqmata apqutiliuqtut, uyarakhuiqtut, hunavaluitluuniit,) pipkaitjutaupluni naunaittunik tamarmut tuktut amihuangit qanurittaakhanganik atuqtauninngalu munarinikhangit piliurhimayut ikayuriami ikikliyuumiliqtut tuktut amihuaryuinnik. Piqalluanginmat uuminnga naunaitkutamik pipkaitjutauyuq naluyumik kayumiiqtitpakpaallu Nunavut Kavamatkut ikayuriamikni atuliqtiriamikniklu akuniraalukmut maniliurninnga, atauttimut, maniliurniqmut pitquhitigullu piumayamiknik inuit Nunavunmiutanullu. Piqalluanginmat uuminnga naunaitkutamik angikliyuumiutigiyaa ayurhautigiyanginnik ihumaliuqtamiknik inuit hulilukaarningit pilimaittumik ihuarhalimaittumiklu ayurhautiqalirumik tuktunut nayuganginnullu.

Ihivriuqhimmaaqlugik munarhimmaarlugitlu naunaiqniaqtuq hivuniptikni munariyauninngit ihumaliurniq piyut nakuutqiyayumit naunaiyainiqmik. Tamna naunaitkutaq pihimayuq uumannga havaamit naunaiqtniaqtaatigut qaffiuyut qanuritaakhanginniklu tuktut amihuaryuit, ilihimalugu inminik inuknullu ayurhautigiyayut pipkaitjutigiyaa tuktut qaffiuyut nurraliurviyut, kingulliqpaamilu naunaitjavuq qakugu qanurlu ilauyukhaq piqariami aaniangittunik, pittaarniq amihuaryunik.

1.1 Tikinnahuaqtavut: Piumagumi nutaanik nakuuyuniklu naunaitkutunik pipkainiaqtumik munariniqmik tuktunut pihimayut ilumuurutauhimayut nunguttailinirmut pitilluni atuliqtitauplunilu akuniraalukmut, maniliurutikhanut, inuuliqinirlu piyumayanginnullu Nunavunmiutanit inuknullu ilauqulugik inuknullu naunairiamikni, Inuinnainnut kihimi.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Naunaitkutanik ihariaginiq tuktunik munariniq naunaittiaqhimayukhaugaluaq. Talvuuna, uqaqatigiplugik ikayuqtiuyut munariniqmut Nunavunmiunullu, Nunavut Kavamatkut ukuninnga havaariniaqtaik:

- **Iniqtiriyakhaq 1.1a:** Iltarilugik ayurhautigiyangit piqalluanngittuqlu ilihimayauyunit naunaiyarlugulu qakunnguqpat naunaitkutikhat ihariagiyaayut, tahapkuatlu piyut angikliyuumiqtut ayurhautigiyauyut.
- **Iniqtiriyakhaq 1.1b:** Iltarilugit hivulliutigiyakhat naunaitkutinganut ihivriuqniq munarhimmaarutinganiklu tahapkuaklu ihariagiyaayut ikayuriami nunami-atuqtauyut ihumaliurniq unalu Nunavunmi Munariniqmut Pinahuarutingit.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Munariniq tuktunik piyakharaluangit tamarmiknut qayagittuaqumik Inuit ilitquhinginniklu ilihimaniq. Taimailiurumi, hapkuat piyukhat:

- **Iniqtiriyakhaq 1.1c:** Piliuqluni maligaqmik ikayuriami katitirininnga inuit ilitquhinginnik ilihimaniq atuqtauninngalu tuktunik munariniq.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Naunaitkutaq ihariagiyaayuq tuktunik munariniq piyukhaugaluq ukunatut ihumaliuqtiyuarhimayumik nakuuqpiqatmiklu ihivriuqniq. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuninnga havaariniaqtaik:

- **Iniqtiriyakhaq 1.1d:** Piliurluni atuliqtirilugulu qanuqtut piyakhaq munarhimmaarutikhanganik ihivriuqninganullu amihuaryuit nayugangillu, hivulliutigilugit amihuaryuknut ilitariyaayut nunguliqtut piqalluanngittulluuniit naunaitkutariyanganik.
- **Iniqtiriyakhaq 1.1e:** Naunairlugu ihivriuqningit munarininngit hulilukaarniit piyut angiqtauhimayunit atuqningit tamainnnilu angiqtauhimayumik piyukhat maliktakhanikluuniit ihivriuqniqmut.
- **Iniqtiriyakhaq 1.1f:** Ihivriuqlugit piliurlunilu nutaanik himmautikhangilluuniit hanalrutikhat tuktunik qunngiarutikhanik munarinikhaniklu, qanuqtutlu aatjikutariyaayut inuit ilumuurutigiyangit pitqutigivlugik munarininnga anguniaqtakhanut.
- **Iniqtiriyakhaq 1.1g:** Pipkailiqlugik nunallaat katitiriyukhat atuqtukhallu angunahuarnikkut naunaitkutingit angunahuayuktullu qunngiaqtukhat naunaiyariamikni tuktut qanuritaakhaanik tuniyauninginnillu.
- **Iniqtiriyakhaq 1.1h:** Havaqatigilugik havakvingit nakuuyumik atauttikuriami naunairhimayut munariyauningit tuktut apquliuqtunit uyarakhiuqtunit havaktut akuniraalukmik amihuangit ihivriuqtakhat tuktut amihuanginnik.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Inuit havalirairaangat tuktut nayuganginni angikliyuumiqpat, ihariaginiqaqtuq inuknut naunaitkutikhanginnik. Taimaa naunairiami amihuaryungit munariyaayut ihuaqtumik ikayuriamilu

nungulainninga maniliurniqmut inuuqatigiikniqmut pivallianiq, nutaannguqhimayumik maninik tutquumavik ihivriunqimi munariniqmilu ihariagiayuyuq paarutigiami nutaamik qangaraaluknitanklu naunaitkutaayut ihariagiayingit. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuninnga havaariniaqtaik:

- **Iniqtiriyakhaq 1.1i:** Angikliyumirlugu Nunavutim aktikkulaangit pigiamikni tuktunik ihivriunqiq munariniqlu.
- **Iniqtiriyakhaq 1.1j:** Qinirhialuni aallanik piyukhanik akuniraalukmut ihumaliurhimayuyq havaqatigiikniqmik allanut kavamatkunni timiqutigiyayuyut unalu ikayuqtut munariniqmut timiqutigiyayuyut Nunavunmi ihariagiayut naunaitkutunik tuktunik.
- **Iniqtiriyakhaq 1.1k:** Piliurluni ilitariyahimayuyq havaqatigiikniq nunallaanut angunahuaqatigiiktamiknik Nunavunmit taimaa piliuriami atayumik ihumaliuqtamiknik atauttikullu akiliuharutaayut pinahuariniq ihivriunqimut.
- **Iniqtiriyakhaq 1.1l:** Havaqatigiiklugik tamaita havaktut, NGO-kullu maniliuqtullu ilaayumayut, ihivriuriamikni qanuqtut piyakhat piliuriami atayumik tuktunik munarinikhatigut manikharvikhamik.
- **Iniqtiriyakhaq 1.1m:** Ikayurlugiklu angikliyumirhimayut pingahuarutigiyayuyuyq ihivriunqilugit iliharvikyuakkut aallaniklu kavamaunngittut havakvingit, akhuurutigilugu una naunaiyainirmullu ilihainingit tuktunik naunaiyainiq ihuarhiniaqtuq kangirhitjutigiyanganik havaangit ihumaalutigiyayuyullu ayurhaqtitaik qanuritaakhaanginnik amihuayungit.

2.0: Piliriqatigiinniq unaluuniit Iqqanaijaqatigiit (Working Together)

Tuktunik munariniq Nunavunmi ayurnaqtuq havauhiq. Ihumaliurniq nunavunmi pipkaitjutigiyaa atayuq havaanga nunamut aturninngillu munariyayuyut naunairhimayuyq *NLCA-mi*. Nunallaat nunagiyamiknilu atuqtut ihumagiyut uqaqtauyukhallu ilaayukhallu munarininnganik tuktunik. Talvuuna, malruuk avikturhimayut, malruuk qablunaat nunagiyanganik, qaffiuyullu nunaqaqqaarhimayut katimayiyuyut, kaanatap kavamatkunni havakvingit, uyarakhiuqviuyut aallatlu nunamik atuqtut, aallatqiinguyullu kiutjutautingit katimayingit havaqatigiiktut munarinirmut kitunut amihuarniqmut. Akhuurutaayuyq tamna hakugiktuq aulapkaitjutaayuyullu havaqatigiikniq piyukhaq Nunavut Kavamatkunnit havaqatigiyaningitlu. Ihariagiayuyuyq pigiami ayurnaittumik kangirhitjutikhamik ihumaalutigiyayuyunik tuktunut iniqtiriyakhanginni ihariagiayuyut uqariami hapkuat ayurhautigiyayuyunit.

2.1 Tikinnahuaqtavut: Piliurluni havaqatigiikniq iluani akhuuqiyut maligaliqiyut havaqatigiikniq.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Tunngavinga nakuuyumik munarininnga ihumaliurumik nakuuyumik naunaitkutiqarluni. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuninnga havaariniaqtaik iluani ittut havakvingit havaqatigiigiyait ukununnga iluani akhuuquiyut maligaliqiyut havaqatiingit ukununnga:

- **Iniqtiriyaqhaq 2.1a:** Piliurluni atayunik hivulliutigiyakhat, ihumaliurniq havaktakhaniklu munariniqmut allanullu Ihivriuqlugit hulilukaarniit ihariagihimayut ikayuriami munarininngit aallanit angunahuaqtauhimayut tuktut.
- **Iniqtiriyaqhaq 2.1b:** Nakuuyunik ikayutinik naunairiamilu aajikutariikniqmik ihumaalutiginiqmut munariniqmik aallaniklu ihivriuqtautjutauningit.
- **Iniqtiriyaqhaq 2.1c:** Pilirlugik atayut inuknut ilihaitjutaatikhat naunaipkaitjutikhangillu ukunuunanut tuktut amihuaryuit aallanittauq angunahuaqtauayut tuktut.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Nakuuyunik munariniq ihariagiyuq atauttimuurniq kavamatkut havaariyanginnik akiani amihuaryuit nayuqtanginnit. Hamunnga, GN-kut havakniaqtaik iluani akhuuquiyut maligaliqiyut havaqatingit ukuninnga:

- **Iniqtiriyaqhaq 2.1d:** Pipkailuni aatjikutariiktumik, atauttimuqutumik aatjikutaanikluuniit maligangani, ilihaitjutautini munarinikkullu Iniqtiriyaqhaq ayurhautigiyauyut tuktut amihuaryuit aallanittauq angunahuaqtauayut tuktut.
- **Iniqtiriyaqhaq 2.1e:** Piliurluni iluani maligaliuqtauhimayut angirutingit angiqatigiingnirmut nalunaitkutingit, pittaaqqat, ihuarhigiami atauttimuqtiriniq atuliqtiriamilu nakuuyumik avluqhimayunik-maligaliqinirmut munariniq tuktut amihuaryuit aallanittauq angunahuaqtauayutlu (takulugu Iniqtiriyaqhaq 4.2b).
- **Iniqtiriyaqhaq 2.1f:** Piliurluni atuliqtitaullugu munariniqmut ihumaliurutimik tamarmiknut tuktut amihuaryuit aallanittauq angunahuaqtauayutlu.
- **Iniqtiriyaqhaq 2.1g:** Aallanullu inuknut naunaipkaitjutinik ilihimapkailiqlugik ayuitarnitlu.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Iluani akhuuquiyut maligaliqiyut kiutjutaayut timiqutigiyauyut akhut piyut ataliriami tuktunik munariningit Nunavunmut nuatqatigiyaningnullu qablunaat nunagiyanginni. Ihariagiyauyut havaktukhaq tahapkununnga atuqtauayut kiutjutaayut timiqutigiyauyut ikayurlugulu piliurninnganik nutaanik iluani akhuuquiyut maligaliqiyut havaqatigiikniq, pittaaqqat, ilitarigiami ayurhautigiyauyut tuktunik munarininganik qinirlugiklu

qanuraaluk kiutjutautikhat. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuninga havaariniaqtaik:

- **Iniqtiriyaqhaq 2.1h:** Havaqatigilugik tahapkuat ittunut tuktunik munariniq katimayiingit piliurninnganik amihuarniqmut munariniq ihumaliurniq ihuarhaininnganullu munarinikkut hulilukaarningit.
- **Iniqtiriyaqhaq 2.1j:** Ikayurlugu piliurninnga aatjikutariiktut kiutjutauyut katimayiingit aallanut avluqhimayunik-maligaliqinirmut tuktut piliurlunilu havaakhat ilaunirmut aatlatqiinik ilauyumayut havakviingillu.

2.2 Tikinnahuaqtavut: Havaqatigiiliqlugu Nunavut

Maligaqmi Titiraqhimayut: Ikayuutautikhaq tamainnut ilauyumayunut, ihariagiyauyuq ihumaliuqtiuyunik uuminngalu munaqtikhanginnik Nunavunmi havagiamiknik aatjikutaliqtumik ihuaqtumiklu pigumik tuktunik munariniqmut. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuninga havaariniaqtaik havaqatigiiklutik ikayuqtunut munariniq katimayiingit Kaanatamullu ukuninga:

- **Iniqtiriyaqhaq 2.2a:** Piliurlugu atayunik tikinnahuaqtaptiknik, Tikinnahuaqtauyut, hivulliutigiyauyukhat ihumaliurtigiyauyullu tuktunik qunngiaqtut munariyullu.
- **Iniqtiriyaqhaq 2.2b:** Talvungaraalukmut, piliqlugik atayunik maligaliuqniq piyut tuktutigut akhuuqtauyuni atayunik piumayut ukunatut maniqqami-atuqniq ihumaliurniq, avatiliriniqmut ayurhautigiyauyuq ihivriuqniq, ahiruqtailihimayunut unalu maniliurniqmut pivallianiq.
- **Iniqtiriyaqhaq 2.2c:** Piliurluni amihuni-ukiunik havaqatigiikniq uqariami munarinirmut ihariagiyauniq humiliqaak atayunik piumayunik.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Tunngaviupluni nakuuyumik ilauniqmut, ihariagiyauniq pihimagiami inuknut naunaiyainiq kangirhitjutikhanginnullu tuktut munarininginnut ayurhautigitjutauyut. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuninga havaariniaqtaik:

- **Iniqtiriyaqhaq 2.2d:** Pipkailugik nunallaangit naunaiqtirhimmaarniqmik nutaaniklu naunaitkutinik qanurittaakhaanik nuatqatigiyanginnik tuktut amihuaryuit.
- **Iniqtiriyaqhaq 2.2e:** Piliurlugu ilihaitjutikhamik tuktut avatiriyanginnik unalu munarinikkut ayurhautigiyauyut ilihapkaigiami naunaiqtiriamilu inuit, inuulramiillu aallatlu nunamik atuqtiuyut.

Iniqtiriyaqhaq 2.2f: Pittaaqqat, iliuraqlugik tuktunik munariniq ihumaalutigiyauyut ayurhautikhanik sikuurvinginni Ilihariyuumivinginnilu



Maligaqmi Titiraqhimayut: Nunavummiut piyukhaq havattiaqtumik tuktunik munariniq. Una nutqaqtigiami, Nunavut Kavamatkut ukuninga havaariniqtaik:

- **Iniqtiriyaqhaq 2.2g:** Piliurluni hulilukaarninngit nunallaanut ilauniq munariniqmut aallatlu ihivrurutigiyaininngit.
- **Iniqtiriyaqhaq 2.2h:** Ikayurlugu pivallianinnga nunallaani pittaarninnga qunngiarimiknik munarilutiklu tuktunik.
- **Iniqtiriyaqhaq 2.2i:** Piluni nakuuyunik inuknut naunaipkainiq ukunuuna tuktunik munariniq ihumaliurniq.
- **Iniqtiriyaqhaq 2.2j:** Havaqatigiiklugik Inirniriit Uqautjiuyukhanik Katimayiinginnik ihumaliraikpat tuktunik munariniq Iniqtiriyaqhaq.

2.3 Tikinnahuaqtavut: Naunaitkutanik piinariaqiniq aallanullu uqaqlugik.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Nakuuyumik tutquqtiriniq naunaitkutanik qakunnguraangallu aallanut naunaipkailugik naunaitkutunik ihariagiyauyuq taimaa naunariami ihumaliurutauyut ayurhautigiyut tuktunut pihimayut nakuutqiyauyunit piinarialiknik naunaitkutunik. Hivulliqpaami timiqutigiyauyut pigumik Ihivriuqlugit, GN-kut havaktukhat hivuliqtulutik munariniqmut tuniyauniqnullu naunaitkutunik tuktunik. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuninga havaariniqtaik:

- **Iniqtiriyaqhaq 2.3a:** Ihuaqtunik iliurailugik tutquqtirlugik tamaita pihimayangit Nunavut Kavamatkut tuktut naunaitkutiuyut makpiraani qaritauyani.
- **Iniqtiriyaqhaq 2.3b:** Piliurlugu tuktut qaffiuningit naunaitkutigiyanigillu piinariaqihimalugik allanut timiqutigiyauyunut ilauhimayut angunahurniqmut munariyut, nunami0atuqniq ihumaliurniq avatiptikniklu ayurhautigiyuq naunaiyainiq iluani amihuarniup.
- **Iniqtiriyaqhaq 2.3c:** Havaqatigilugik havakviuyut piliuriami tuktunik naunaitkutikhanginnik piinariaqiyukhaq naunaiyainirmullu ilihimanahuarniq unalu ayurhautigiyauyut naunaiyainiq.

3.0 Avatittinnik Kamatsiarniq (Avatiliriniqmut Munariningit)

Hulilukaarniq tuktuillu piinarialik ikayuriami hulilukaarniqmut, inuuqatigiikniq maniliurniqmullu nakuutjutinginnik Nunavunmiutat. Kihimi munarigiami hulilukaarniq tuktut nayugannginni atuliqtitauyukhaq ilumuurutingit

nunguttailininnganut piyukhaqlu qayagiluni taimaa naunairiami hapkuat hulilukaarnit piluqtingittut akuniraalukmik aaniaqtailiningit tuktut. Ilaani ayurhautigiyaayut ikikliyuumilimaitpata munariyaulimaitpataluuniit uumani angiqtauhimayuni kikliqarniq, munariningga aaniangittut tuktut pipkaijtutiigiinarniaqtaat ihariaginngit inuit hivulliutigiyayukhaq.

Amigaitpallaakkata nunat aallannguqtirutainut havakvigiyayanit ukunatut uyaraqhiuqtitut, apqutit, ukuatlu aquivaktunut iglukpait, imaluuniit havalikkata nayugviinni atuqtauniaqtumut tuktunit, ihuaqtumik pitjutaa nunap ikayuklugit aanniarutaittunik amihuaqlunik tammakniaktuq, tammakpiaqniarungnaqhivlutik. Ilauyut tautuknaqtunut aallannguqtirutainut nayugviinnut, inuit hulilukaarutait nunami humutlikaak pitjutaavaktutlu itjuhiinut tuktut atuqpagainutlu nayugviinni ihuirutautaaqhutik amihuaqluit aanniartailitjutainut. Tuktut hungiutiinnarialgit inuqaqvikmiitlutik. Kihimi, ikittut hungiutiinnariaaktainut. Itjuhiinik naunaiyailutik ihuirutavaktunut nurrivinni, nurrivigivaktaraluanginni, aujamilu pitjutait ihuirutauniarungnaqhiyut huratjanut kakukungnguraangat, ihuirutilutik timainnut, ikikliniarungnaqhiyutlu nurriliqqata, ukuatlu ihuirutauluakpaktut tahapkununga tuktunut avatingnut ayuqhaqpaktunut. Kinguliqmut, aallannguqtuirutauraaqpakhimayut avatingnut uumatut hilaup aallannguqtirninganut, aallanngutirutauyuq ahinit Nunavutip nayuraanit, pitjutauniaqtunut tuktunut nayugviinnutlu Nunavunmi. Inmikkut, tamaita ukuat inungnit pihimayut tuktunut piniarungnaqhiyut pilimaittungnaqhiyutluuniit naunaiktaaktunik pitjutikaklutik kanuriniikhaanut amihuaqyuinut. Kihimi, atauttikkut piraangata aallannguqtirutigiyuarangata aghut pitjutauniaqtut.

Nunamut atuqtakhanut upalungaiyautikhanut unalu avatingnut pitjutigiyanginnik naunaiyaitjutikhat havaktauyakhanut pitjutit munarinirmut pivalliatjutainut talvani tuktut nayugviinni. 2007-mi, Katimayiit Ministaat angirhimayaat una GN-kut ilauffaalikmata uumani nunamut atuqtakhanut upalungaiyautikhanut iniqfirmata ukuat Nunavut Parnaiyingita Katimatingit (NPC) iniqhiyut upalungayakpakhutik maligakhanik, pinahuaqtait tikinnahuaqtaitlu Nunavunmut havakatigilugit Kavamatkut. GN-kut ikayuqniaqtait NPC-kut tikittumayanginnut piliuqlugu (2011-mut) una Nunavunmi nunamut atuqnirmut upalungaiyautikhamik hivunikhaliurutiginaqtanginnut naunaikhilutiklu hivunngani pivikhanut aturiamingni pivalliatjutikhanutlu. Piliuqlugu una nunamut atuqnirmut upalungaiyautikhamik, ihumagiyakhavut tuktut. Unalluaq, naunaikpiaktaghait nayugvigiyayut, naunaiklugit qaurittaakhainut hulilukaarutit pipkainiaqtangit tahapkunanipiliuqlutiklu hakugiktunik amiritjutikhanik ihauqhiutjutikhaniklu piyayakhat avatingni nauhimayut ihuarianginni unalu amihuaqyuinnut aanniartailinirmut. Atuqtauyut tuktunut amiritjutit havaktauhimayut maligaliqiyi tahapkununga nunamut atuqnirmut upalungaiyautikhamik unalu avatingnut ihivriunirmut Nunavunmi utuqqanguqtut naunaikhimaittugitlu tatja kangikhimayaayut tuktunut nayugviinnutlu. Tatja aallannguqtirakhat tahapkununga upalungayaklutik hivunnganut pivalliatjutikhanut Nunavunmut naunaiklugit ukuatlu amihuaqyuut atuliqtait ilanginnik aallannguqtirutigiyuaqtanginnik takuyaptingnik qulini ukiunginni.

3.1 Tikinnahuaqtavut: Munarilugit inungnut hulilukaarutit tahapkununga tuktut nayugviinnut talvuuna nunamut atuqtakhanut upalungaiyautikhanut unalu avatingnut naunaiyaitjutikhat.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Havakatigiiklutik atuqtauyanut nunamut atuqtakhanut upalungaiyautikhanut unalu avatingnut naunaiyaitjutikhat pitjutauyut ihuaqtunut munaritjutikhanut pivalliatjutigiyanginutlu tuktut nayugviinnik Nunavunmi. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuningga havaariniaqtaik:

- **Iniqtiriyaqhaq 3.1a:** Angikliyumirlugu ihuaqtumik katitirilutik naunaiyaklugitlu naunaitkutanik ihuaqhilugitlu naunaitkutangit atuqtauyughat tahapkununga nunamut atuqtakhanut upalungaiyautikhanut unalu avatingnut naunaiyailutik.
- **Iniqtiriyaqhaq 3.1b:** Una naunaitkutakhat tunilugu aallanut kavamatkuni havakviinut unalu havakatigiiktunut havakviinut qilamiuvyaktut ihuaqtumiklu pilugu.
- **Iniqtiriyaqhaq 3.1c:** Ihivriutitailutik munarilugitlu naunaitkutakhanut naunairiikhimaynut nunamut atuqtakhanut upalungaiyautikhanut, avatingnut naunaiyailutik unalu Nunavunmi Munaqhitjutainut.
- **Iniqtiriyaqhaq 3.1d:** Utakkipqaqhimaittumik iniqtirhimayunik uqaqlutik nunamut atuqtakhanut upalungaiyautikhanik, avatingnut naunaiyailutik, pitjutauyanut titiraqlugit naunaiyaklugitlu.
- **Iniqtiriyaqhaq 3.1e:** Maliktakhaliuqlutik ihuaqhiutjutikhanut havakvigiyauyanit pitjutainut tuktunut.
- **Iniqtiriyaqhaq 3.1f:** Pitquyamingnik piliuqlutik pitjutikhainut atuqtakhanutlu Ihivriurutikhanut atuqtakhanut ihuaqtumik munaritjutikhanut ihuaqhiutjutikhanik pitjutainut tuktunut tahamani havakvigiyauyuni.
- **Iniqtiriyaqhaq 3.1g:** Havakatigilugit havakvikyuat ihuaqhlugit naittut, nunani munariyut ihuaqhaitjutikhatlu hulilukaarutit aturaaqpaqtakhamut, amihuaqyunut naunaiyklugit Ihivriurutikhat iniqtirutait ikayuutauniaqtut hivunnganut ihuaqtunik munarilugitlu tuktut.

3.2 Tikinnahuaqtavut: Munarilugit Nayugvigiyanginnik

Maligaqmi Titiraqhimayut: Munarilugit pivalliyanginnut hulilukaakhutik tuktut nayugviinni ukunatut nurriviinni nayugvigivagainnilu naunaiyagakhaukpaata. Ihumagiyauyut inungnit pitjutauyut tahapkunani naunaitkutakakluangittutiklu naunakhivaktuq naunaiyaiyumut, kayumiittumik

maligaliurutiaqqtunik, ihuirutauvlutik hivuniptingni ihuaqtunut amihuaqyunut. Pilluagakhaq naunaiyautikhamut tahapkununga una kangikhihimayaptingnut imaalu ihuaqtumik naunaiyarianginni ihuaqhaitjutikhanut pitjutainik havakatigiiklutik pivalliatjutaanut. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuningga havaariniaqtaik:

- Iniqtiriyaqhaq 3.2a: Atuqlugit naunaitkutit tatja pittaaqtamingnik naunaiyarianginni tuhaqtittiyaanginnilu nayugvigivagainut tahamani tamainni amihuaqyuinni.
- Iniqtiriyaqhaq 3.2b: Havakatigilugit kavamatkut, havakatigiiktut paanariit, allallu tigumikatigiiktut, piliuqlutik atuliklugitlu aallannguqtirhimayunik tuktunut amirinirmut ihuaqhiutjutikhaniklu munarilugit inungnut hulilukaarutainik nayugviinni uuktuutikhanut nunanut atuqtakhanut upalungaiyautikhanik avatingnutlu naunaiyailutik.
- Iniqtiriyaqhaq 3.2c: Havaarilugit Ihivriurutikhanut ihumagilugit ukuat (a) kangikhipkaivatliatlutik nayugvigiyauyanut munariyauyakhanutlu, (b) naunaiyaklugit pitjutait Inuit hulilukaarutainut tuktunutlu naunaiyaklugu pitjutait tuktunut havakvigiyauhmayunutlu naittumik havakvigiyauraaqpaktunutlu nunangani, unalu (c) naunaiyaklugit ihuariakhainut amirinirmut ihuaqhiutjutikhaniklu.
- Iniqtiriyaqhaq 3.2d: Ihivriuqluaqlugit nayugviinni ihumagiyauyanik tuktunut tuktuhiukvikhauniarungnaqhiyunut.
- Iniqtiriyaqhaq 3.2e: Piliuqlugit naunaiyaklugitlu nutaat ihuaqtutlu munaritutikhanut atuqtakhat, ukuatlu utiqtaqviit atuqlugit naalautilgit naunaiyaitjutit (uumaatut, naittumik nayugviit pilugit tuktukaraikpat).
- Iniqtiriyaqhaq 3.2f: Atuqlugit iniqtirutaitigut kanurinniit nutaanut Ihivriurutikhanik nutaanguqtirlugit tuktunut amirinirmut ihuaqhiutjutikhaniklu.
- Iniqtiriyaqhaq 3.2g: Havakatigilugit maligaliuqtit, havakatigiiktut paanariit, allallu tigumikatigiiktut, naunaiklugit pitjutikhat munarinirmut itqumayunik nurriqqata nurrihuiqqatalu nunagiyainni.

3.3 Tikinnahuaqtavut: Munarivlugit allannguqtirutaanut

Maligaqmi Titiraqhimayut: GN-kut ikayukniaqtut piyumayanginnut allannguqtirutaanut nunamut uumungalu tuktunik munariniqmut. Naunaiyainiq allannguqtirutaanut piyaghauyuugaluit aviktuqhimayumi ililugit tamaita hulilukaarutikhat tuktuaqirmi.

- **Iniqtiriyaqhaq 3.3a:** Havakatigilugit paanakatigiit kanurittaaqhainut allannguqtirutaanut pitjutait naunaiklugittauk havaktauyakhat qanuqlu pilugit naunaiklugit humi pitjutaulariaqhainut inungnik hulilukaakpaktunit.
- **Iniqtiriyaqhaq 3.3b:** Piliuqlutik atuqtakhanik naunaiyarianginni allannguqtirutaanut pitjutait inungnit hunavalungnutlu pitjutaavaktunut.
- **Iniqtiriyaqhaq 3.3c:** Havaklugit aturaaqpaktakhanut naunaiyaktauhimayanik munarinirmut Ihivriunirmutlu upalungaiyautikhanik uumani Kanuriliurutikhami ihuaqhihimayut ihivriuqlugit ihivriuqtauyakhanut kanuritniariaqhainutlu, unalu allannguqtirutaanut pitjutait tuktunut.

4.0: Aajiqatigiingiq (Maligakhanut Kanuriniqhaanut)

Kanuriliurutikhaliuqnirmut tuktunut Nunavunmi, ihuaqtut atuqtakhat ililugit hivunikhaliurutigilugit ihumaliurutigiyaptingnut munaritjutikhanut tuktunik nayugviinnutlu, ukuatlu havaktaptingnut uumatut Ihivriunirmut. Kanuriniqhaa maligakhanut piyauyughat tahapkuat ihumaliurutigiyauyut tikinnahuaqtavut, kiunnatuuyughaq, ihuaqhutik naguuvlutiklu. Ukuat ihumaliurutikhat atuqtauyughat naunaiyaklugit nalunnaittumik atuqtautjutikhainut, ihuaqlutiklu ihuahaiyaaptingnut naunaktunik takugaigupta. Ihuaqlutiklu iniqtirutikhainut ayuqhaqnaittumik ihuaqtumik havaklugit.

Uumani maligakhami kanuriniqhaanut, ihuaqtumik piyughayut naguuyumik ihumaliurutikhat havaktaulutik. Ihumaliurutigiyauhimayut pihimavlutik tuktunut piyaghat ihuaqpiaktunik naunaitkutakaklutik, ihumagilugit hivunighaliurutikhat munarilugit, ihumagilugitlu maniliurutigihimmaaraaqpaklugutauk, nuatkatigiiknirmut pitquhirmingnutlu piyumayanginnut Inuit. Kangikhiyaanginni ihuariyaulunilu tuktunik munarinirmut, ihumaliurutikhat ihuaqlutik, iniqhimalutik ihuariyauyaanginni tigumitjutiyunut inungnutlu. Qilamik ihumaliuqtughayut kiulutik piyumayanginnut tahapkununga Iniqtiriyaqhanut. Utaqqipkaiyughaungitugut tahapkununga Ihuaqtut ihumaliurutaunik ihuittumik havaktaugaangata naunaitkutakatluangitkaangatalu.

Iluaniittut *NLCA-mi* uumanilu *Nunavunmi Uumayuliqinirmut Maligaq* tunihivaktut GN-kunut ihuaqtumik maligakhamik kanuriniqhaanik tatjamut hivuniptingnutlu munaritjutikhanut tuktunik aallaniklu huratjanik Nunavunmi. Kihimi, una *Nunavunmi Uumayuliqinirmut Maligaq* nutaanguyuq maligakhaq tatjalu tamaat atuqtauhimaittuni. Maligakhaqaqlutik ilanginnut Maligaqnut tatja havaktauliktut; amigaittunik piyumaniarungnaqhiyut hivunngani. Maligakhat ikayuutikhat kangikhitjutikhanut atuqlugitlu ilanginnik Maligaqmi piyughayut pitjutauniaqmata munaritjutikhanginnut tuktunut. Tatja, GN-kut naunaikhimayunik maligakhaqangittut Ihivriunirmut, mquayihangnirmut, munarinirmut tammaktailivlugit tuktut nayugviinnutlu. Tatja ihuaqtuq maligaliuliriami tahapkununga pilugit.

4.1 Tikinnahuaqtavut: Tikinnahuaqtangit, kiunnatuuyughaq, ihuaqhuni naguuvlunilu pitjutikhaq munarivlugit tuktut.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Kavamatkut Ihivriuglugit havaktauyakhanut munaritjutikhanutlu hanaqitjutikhat maligakhanut naunaiktauyakhaugaluit naunaikpiakhimayunik maligakhanik pitjutigiyanut tuktunut. Taimaa, Nunavut Kavamatkut ukuininnga havaariniaqtaik:

- **Iniqtiriyakhaq 4.1a:** Naunaiyakkaaklugu naunairianginni maligakhat ukuatlu pilluagakhat.
- **Iniqtiriyakhaq 4.1b:** Naunaiyaklugit ihuaqhiyauyakhat maligakhaliuglutik tamainnut pitjutauyanut pihimayut tuktunut, tahapkuatlu pihimayut pivallianirmut uuktuutitlu tammaktailinirmut ihuaqhiutjutikhanik inungnut hulilukaarutinginnut munariyautluagakhani tuktut nayugviinni, tahapkuatlu pihimayut amigaiffaaqnahugitjutainut ikiklilitunut amihuaquyinuut tuktunut.
- **Iniqtiriyakhaq 4.1c:** Ihuaqtumik pilugit havaktauyakhat ihuaqtutlu pivikhat ihuaqhilugit havaktaulirianginni maligakhat.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Maligaliqinirmut atuqtakhat munarilugit tammaktaililugitlu tuktut piyauyughat naunaikpiaklugit, ihuaqtumik, kiutjutigiyauttaaktumik ihuaqtumiklu. Taimaa, Nunavut Kavamatkut ukuininnga havaariniaqtaik

- **Iniqtiriyakhaq 4.1d:** Piyughaukpat, piliuglutik iniqtirhimaittumik nutaamik ihuaqhihimayunikluuniit maligakhanik ikayuutigilugit tammaktailinirmut ihuaqhaitjutikhanutluuniit tuktunut nayugviinni, tahapkungalluaq ihuahilugit naguuyaanginni pivalliavlutik hulilukaarutingit.
- **Iniqtiriyakhaq 4.1e:** Piliuglutik ihuaqtunik havaklugit atuqtakhanginnik ihuaqtutlu maligakhat tuktunut tammaktailinirmut munaritjutikhanutlu, ukuatlu pilugit atukatigiiktunut munarinirmut nunanut laisinganut pitjutigivagait pivallianirmut hulilukaarutinut.

4.2 Tikinnahuaqtavut: Ikayuutigilugu ihuaqtumik ihumaliurnirmut.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Ihumaliuqinirmut tuktunut munaritjutikhanut, tautuffaaktakhait havaktauyakhat naunaikhimayut uumani kanataup/nunami maligakhat uumanilu NLCA-mi. Taimaatut piluta, maligakhaliqiyit naunaiktakhait ihumaliuqhimayut; (a) pihimavlutik ihuatqiyamit naunaitkutanit, tautuktitauhimavlutik ihuaqtumik pivlugit, (b) tamaita tigumitjutiyut ilaupkklugit inungnutlu ilaupkailutik, (c) qilamivyak pilugu ihuaqtumik piyumayanganut Iniqtiriyakhaq. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuininnga havaariniaqtaik ihuaqtumik ihumaliurutikhanut maliktaghanginnik imaatut:

- Havaklugit **Iniqtiriyakhat 2.2d-j unalu 2.3a-c** uumani qanuriliurutikhami.
- **Iniqtiriyakhaq 4.2a:** Havaktaaktanginnut pittaarumik, qanuriliurutikhaliuqlutik titiralugitluuniit naunaiklugit ihuaqtut munaritjutikhat Iniqtiriyakhat kiutjutikhanut munaritjutikhanginnut naunaitkutakhanut.
- **Iniqtiriyakhaq 4.2b:** Ikayuqlugit pivalliatjutit tuktunut munaritjutikhanut ukuatlu kavamatkuni angirutitlu piqaqtunik angiktauhimayanik munaritjutikhanut /pitjutikhanutlu.
- **Iniqtiriyakhaq 4.2c:** Munarilugit unniurtigilugitlu ihuariakhainut ihumaliurutait munarinirmut Iniqtiriyakhat piqaqat.

5.0: Inuillu tuktullu

Munarivlugit tuktut Nunavunmi pingngittut tuktut aanniarutaihimmaarianginni amigaitlutiklu. Imaatutlu piblugu tammaktailivlugit, munarivlugit ihuaqhiyuumilugutauk pitjutait inungnut tuktunullu. Tuktut ihuaqtut pivikhat, taimaa ihuaqtumik atuqpakkuptigit munarilugillu ihuarutauniaqtut hivuniptuingnut inuuhitjutauyumi Inungnut. Amihuuyut atuqnirmut tuktunik ilaanittauk piyughauliqqata pilluagakhanut piyughauyut atuqtaunginnalikkata angiyumik ihuaqtumik pivigiyaptingnut ihuaqhiyauyughat. Ilaani Inuit tuktullualimaikkata ikiklikpata; unatut tuktut amihuakluit ikiklilaakpiaqqata aallanguqqataluuniit atuqpagainnut. Utaqqiyakhaittut hulilukaarutikhangit; upalungaiyautikhaliuqlutik ikikliyaanginni ayuqhautigiyangit, tunihilutik allanik pitjutikhanik ikayuqlugitlu tahapkuat ayuqhaqluaktut pilimairaangamik.

5.1 Hivunikhaa: Piyaanginni ihuaqtumik naguuyumiklu niqiqhakhuiqlutik tuktunik.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Annguniarniq pitjutaaktaqtuq angitilaanginnut ihuarutainutlu tuktunut, taimaatut nappangit ikitpatlaalikkata. Kihimi, kangikhiyuumilugu annguniarniq munarivlugitlu tuktunik, piyughauyut ihuaqtunik naunaitkutakaklutik pitjutainut, qanuriliurutingit, amigaitilaangit humilu annguniaqpagianginnut. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuininnga havakatiginiartait HTO-kut aallanullu havakatigiiktunut paanariikhutik uumunga:

- **Iniqtiriyakhaq 5.1a:** Naunaiklugit tuktut kitumut annguniarutinginnut naunaitkutakhanik piyughaukpata qanuqlu ihuatqiyamik pilugu.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Tuharaluakhugit ihuaqtut niqiqhanut annguniarutigiyamingnik ihumagivlugitlu Inuit pilaarutingit annguniaqlutik naunaikhimavlutik talvani *NLCA-mi*, GN-kut ilihimayangit munariyauyughat annguhiqnirmut piyughaugumik munaritjutikhanut, inungnut qayangnarqata unaluuniit inungnit ihuittumik pivakpata huratjanut. Ilihimayauliqtuklu amihunik pikaktut munarinahuarumik annguniagakhanik maligakhanut pihimaittumik. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuininnga havaariniaqtaik:

- **Iniqtiriyakhaq 5.1b:** Havakatigilugit HTO-kut, RWO-kut Inirniqhat Uqautjiyit Katimayiit piliurianginni uuminga itjutikhainut ilaulutik tuktuhiurnirmut, atuqlugit pitquhirivaktamingni annguniarutigivagainnik.
- **Iniqtiriyakhaq 5.1c:** Havakatigilugit paanariiktut ukuatlu Inirniqhat Uqautjiyit Katimayiit piliurianginni havaktauyakhanik pihimayut ayuiqhaqnirmut inulramminik tahapkuninga annguniarnirmut pilaarutinut piyaghanutlu, annguniarnirmutlu atuqpagainut.
- **Iniqtiriyakhaq 5.1d:** Piyughaukpata, piliuqlutik tuktunut munaritjutikhanut upalungaiyautikhamik munaritjutauniarungnaqhluni tuktuhiunirmut.

- **Iniqtiriyakhaq 5.1e:** Havakatigilugit Annguhiqiyiit havakatigiyaillu paanangit ikayuutigilugu annguniaqniirmut atuqlugit tahapkuat hivunikhaliurutikhat IQ-mut ukuatlu Inuit pitjutait uumayuliqiniirmut pihimayumi ataani *NLCA-mi*.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Atuqhimmaarutigiyait tuktunik pihimayauyughaq aanniartailiniirmut, nuatkatigiiktiarniirmut, pitquhirmut maniliurutikhanutlu ihuaqhuni Inungnut Nunavunmiutanutlu. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuininnga havaariniaqtaik:

- **Iniqtiriyakhaq 5.1f:** Havaktauyakhamut pihimayut naunairianginni aallatkiit atuqpagainut tuktunut naunaiktijutigilugutauk ihuaqtumik atuqtakhat taaffumunga pivigilikpaktaptingnut.
- **Iniqtiriyakhaq 5.1g:** Piliuqlutik qanuriliurutikhamik himmikuutakatalirianginni nunallaani tuktunik aallaniklu niqiqhauyunut niqainaqnik Nunavunmi.
- **Iniqtiriyakhaq 5.1h:** Munarilugit kakugunguraikpatlu unnirpaklutik aanniarutiqaqqata tuktunut munariyauyaanginni inungnut aanniarutiqaqnaittumik inungnutlu naunaiktijutigilugu tahapkuat tuktut ihuaqtut niqiriyainut atuqhimmaaklugit.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Pivikhauvluni, pitjutikhalluanga tuktut ittuk tahapkuanani piyumayamingnut atuqtakhainut Inuit naunaikhimavluni *NLCA-mi*. Pitjutilluakhanganut piyumayanginnut aallanut piyaghaungittut atuqpaktakhanut tuktunik nayugviinni. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuininnga havaariniaqtaik:

- **Iniqtiriyakhaq 5.1i:** Havakatigilugit aallat kavamat, katimakatigiigutiqaqtut, nunallaatlu, naunaiklugit pilluagakhat atuqniirmut tuktunut Nunavunmi pivallianikkut angiyumut uumayuliqiniirmut maligakhanut, tuktulluanut naunaiklugit munaritjutikhanik upalungaiyaklutik ilauluguluuniit aviktuqhimayumi nunallaanutlu pilugit inungnut manikhaliurutikhanut upalungaiyautikhainik.
- **Iniqtiriyakhaq 5.1j:** Pilluaklugit qauyihainiirmut munarilugitlu hulilukaarutait ikayuutauniaqqata atuqhimmaakniirmut tuktunik Inuinauyunut piyumayamingnik piyaanginni.
- **Iniqtiriyakhaq 5.1k:** Tahapkunuuna nunanut atuqpaktanut upalungaiyautinginnut unalu avatimut pitjutaayunut naunaiyaklugit hulilukaarutikhat ikayuutauniaqtut munarilugit aanniarutaittumik tuktunut ihuaqtumik tuktuhiurniirmut unalu tammaktaililugu pitquhimi tuktuhiurviit.

- **Iniqtiriyakhaq 5.1I:** Inungnut maniliurutikhanut havaktauyut pihimayut tuktunut ikayuutikakluni iniqtirutikhainut piyumayanginnut tahapkununga aallanut atuqtauvaktunut ukunatut manikhaliuqhutik tuktuhiuqpaktunut.

5.2 Hivunikhaa: Ihuaqhilugit pitjutit inungnut tuktukatluarungnaikkat.

Maligaqmi Titiraqhimayut: Tuktukatluangitpat, pitjutauyut inungnut uqariyauyughat. Talvuuna, Nunavut Kavamatkut ukuininnga havaariniaqtaik:

- **Iniqtiriyakhaq 5.2a:** Havakatigilugit nunallaat ihuaqhiyuuminahugitlugit nuatkatigiiktunut maniliurutikhanut pitjutauyut ilanginnilu pittaarumik ihuaqhiutikhanut ikayuklutik tuktuhiurnirmut niqiqhaqhiuqnikkut aallanikluuniit niqiqhanik niqqainakhanut.
- **Iniqtiriyakhaq 5.2b:** Talvuuna maniliurutikhanut piyakhanut, naunaiklugit pilluagakhanut ayughautaungittunut (unatut aullaqtittinirmut) ukuatlu ikittunut (ukunatut aullaqtittiyyinut, hanauganut miqhanutlu) hulilukaarutit angiyumik maniliurutigitluakpagainut atauhiqmut tuktumut aallanut atuqpagainut tuktunik.

Tuglia Havaktakhat

Havaliklugu Qanuriliurutikhaq

Qanuriliurutikhaq naunaikhimayait havaktakhavut tuktunik munariluta Nunavunmi kihimi naunaikhimaittut qanuq kakugulu havaktauyakhat havaktauniagiakhainut. Ukuat naunaitkutikhat iliyauniaqtut talvani Hulinighakut Upalungaiyautini pilluqtauniaqtuq ilaulugu uumunga Qanuriliurutikhaq. Ihumagilugit ikittut pivikhat aallallu ihumagiyayakhat, ihuangittuq tatja tamaita havaktauyakhat talvani ilihimayut Qanuriliurutikhami havaktaulutik atauttikut. Kihimi, una Hulinighakut Upalungaiyautit naunaikhiniaqtut maliktakhanik havaklugit aallatkiini pilugit hivuliqmik pilugit tahapkuat pilluagakhat. Ilangit tahapkuat pilluagakhat naunainginnarialgit tatja ilangittauk naunaiktauniaqtut hivuniptingni inungnut qauyihailikkata taaffumunga Qanuriliurutikhamut. Amihut havaktauyakhat naunaigiikhimayut uumani Qanuriliurutikhaq ilauyughauyut aallat havakviit GN-kuinaungittunik. Taimaatut havakatigiigutiginiaqtavut paanariyavut ihuaqhilugit pilluagakhanik.

Uyarakhiuqnirmut, uyaraqhiuqviliuqtunut aallanutlu hulilukaarutainut mikitqiyavyaani pitjutimingni, tatja ihuarungnaqhiyuq ilanginnik havaliglulugit imaatut naunaiyaklugit nunagiyainni, tautuffaaklugit tuktunut munaritjutainik amigaiknahugitlugit qauyihaitjutikhat munaritjutigiyainiklu. Imaatut pigumik ihuaqtumik havaktaptingnut pinaqtugut naunaiktitlugit hivuniptingni nunamik atuqpakniaqtanik upalungayaklutik, avatigiyanginnut ihivriurutainik aghuurutainutlu Nunavunmi. Aallat pilluagakhat ilaunarungnaqhiyut ihuaqhilugit pikatigiigutivut kavamatkunut nuatkatigiiktuni aviktuqhimayuni hivulliulugu

munarilugit atukatigiikpaktaptingnut tuktunik uplalungaiyautikhaptingniklu havakluta munarinirmut tuktunik. Pilluagakhatlu havaliqlugu Qanuriliurutikhaq ilanginnut tuktunut ukunatut titiragiikhimayanut ataani uumani *Aalatkiinut Uumayunut Nunguliqtunut Maligaq*, tahapkununga aallannguqtirutaulikunut naunaittutik tahapkuatluuniit naunaitkutivut ihuangitpata.

Una Qanuriliurutikhaq amigaikpatliayukhaq amihumik inungnik manikhanutlu pivikhaptingnik pihimayut tuktunut munaritjutikhanik GN-kunit havakatigiiktunutlu paanariikhutik. Angitqiyak ilanga angikliluumiyup maniliqtuitjut piyakhaq munaritjutinut aallanutlu qauyihainirmut. Tikittumavlugit ukuat pivikhat piyumayauyanut, GN-kut paanakatigiiktutlu havaktughayut havakatigiikhimmaaklutik piliuriamingni ihuaqtunik paanariiklutik havaktauyakhanik, katitlugit ayuitamingnik katitlugitlu havatughanik ihuaqtumik akitungittumik naguuyumiklu havakatigiingnirmut munarilugit tuktut. Una ihuaqtumik havaktakhait tautugtauyughaq piyughauvlugu tuktunut kihimi ikayuutigilugu ihuaqtumik pivalliatjutaanut Nunavut.

Munarilugit Ihuaqtumik Havakpagavut

Pivluta atuliqhugu Qanuriliurutikhaq, piyughayugut munarilugit qanuq havakpaktaptingnik ihuaqtumik pilugit. Ihuaqtumik havakpaktavut naunaikniaqtuq pingahuni pitjutikhani. Hivulliqmi, nappainut havaktaptingnut inirhugitlu. Tuglia, Inuit ilihimayanginnut qanuq ihuaqtumik tuktunik munariyut havaktauyaakhaanut; imaatut, ihuaqhiyaakhainut uqakatigiingnirmut, havakatigiikpaliklutik, kangikhivallialutik ihuaqtumiklu ihumaliuliklutik. Qingulikpaak, naunaitkutariyakkut ihuaqtumik havaktaptingnut taamna aallannguqtirutaat pitjutainut Nunavutip tukuinut.

Atauhiqmik tallimani ukiuni tikitpata, GN-kut tautuffaakniaqtangit naunaiyaklugitlu qanuq havaktautjutainut atuliqhugu Qanuriliurutikhaq. Una tautuffaarut inungnut tuhaqtittitjutiginiaqtaat makpiraaliuqlugulu ilangani uumani GN-kut Maligaliqinirmut Unnirutaanut uumunga Uumayuliqinirmut Munarinirmut piyughayununut ataani *Nunavunmi Uumayuliqinirmut Maligaq*. Naunaiyakniaktavut ukunainaungittut ihuaqtumik havakpaktaptingnik havaktauyakhanut Qanuriliurutikhani kihimi ihuariakhaita tahapkuat havaktauyakhat aanniarutaittunik tuktukariaptingni ihuaqtumik itlutik haniani nuatkatigiingnirmut maniliurnirmut pivallianirmutlu.

Nutaanguqtirlugu Qanuriliurutikhaq

Qanuriliurutikhaq naunaikhimaittuq qanuq atuqtauhimmaariakhanganut kihimi aallannguqtirpallianiaqtaat kakugungnguraangat havaktaugaikpata, nutaat pilluagakhat naunaiktauvaktut aallannguqtirutigiyauvlutiklu. Taimaatut, atauhiqmik tallimani ukiuni tikitkaangat, naunaiyaffaakkaaklugit qanurittaakhaanutlu naunaiklugu, Qanuriliurutikhaq nutaanguqtirniaqtaat. Una nutaanguqtirutinut pitjutaat ihumaginiaqtaat aallannguqtirutaayut kanuritjutainut

tuktut aturaakpaktakhamutlu maniliurutikhanut, nuatkatigiingnirmut piyumayanginnullu Nunavunmiutat. Havaktauyut ataani qanuriliurutikhap piiktauniaktut, nutaanguqtirlugit ihuaqhilugit aallannguqtirutinut piyakhanut. Pitjutautjutiginiakpiaktaat qauyihaipkklugit tamaita tigumitjutiyunut.

Uqariyumayahi

Uqariyumayahi iluaniittunut uumani qanuriliurutikhami havaktanginutlu piyumayait kakuguliqaaq. Uqariangni ihumagiyangnik, hivayaklutit, titiraqlutit kayumiktukkuukluguluuniit GN-kunut ataani tuyugvianut.